

Марцеляк О. В. Вибори народних депутатів України: історія, теорія, практика: Навчальний посібник. – Х.: «Прометей-Прес», 2008. – 636 с.

Хоча автор класифікував свою роботу як навчальний посібник, – все ж вона не вписується у тривіальні рамки звичайного навчального видання. Вимогливий читач відразу відчує тут високий теоретичний рівень, глибокі узагальнення, які ґрунтуються на власних дослідженнях автора та новітніх досягненнях сучасної юридичної науки.

Перевага цієї роботи також у тому, що теоретичний матеріал вдало поєднано із історичною та сучасною практикою. Слід відзначити дуже вдало продуману структуру роботи, яка дає змогу розкрити найголовніші аспекти теми.

Навчальний посібник логічно починається з поняття та видів виборчих систем, де значне місце приділяється виборчій системі України, її сучасному стану та шляхам оптимізації (підрозділ 1.3., с. 77–94).

Цікавою видається аргументація автора про частку пропорційної виборчої системи при виборах народних депутатів України. О. Марцеляк вважає, що ця система потребує деякого удосконалення, зокрема, врахування «а) географічного представництва, коли кожна адміністративно-територіальна одиниця буде представлена своїм депутатом, обраним у цьому регіоні і підзвітним своїм виборцям; б) структурованого представництва, коли представницький орган являтиме собою дзеркальне відображення українського суспільства...; в) ... відобразатиме партійну політичну ситуацію в країні через представництво не лише політичних партій, а й незалежних кандидатів». (с. 87). З цими пропозиціями важко не погодитись, оскільки хоча запровадження пропорційної виборчої системи в Україні не суперечить загальноприйнятим світовим стандартам, вона вже продемонструвала свої недоліки в умовах України.

Все ж найбільший інтерес для нас особисто становить друга глава посібника «Еволюція виборчого законодавства України з формування вищих представницьких органів», оскільки інститут виборів має достатньо глибокі історичні корені на українських землях. Автор досить детально розглядає процес виборів до вищих представницьких органів у часи перебування України у складі Австрійської та Російської імперій. Зокрема, автор вірно зазначає, що «новелою виборчого законодавства Росії 1917 р. було запровадження в країні засад пропорційної виборчої системи» (с. 114). Це виявлялося в голосуванні виборів не за конкретного претендента, а за кандидатів, представлених списком. Разом з тим демократизм цього Закону виявлявся і в тому, що воно враховувало низький освітній рівень населення ряду регіонів країни (фактично їх неграмотність). Тому у ряді віддалених від центру виборчих округів використовується поєднання пропорційної та мажоритарної

виборчих систем. Тому О. Марцеляк погоджується з думкою Ю. Дмитрієва та В. Ізраєляна – авторів книги «Избирательное право и процесс в Российской Федерации» (2004 р.) про те, що Положення про вибори до Установчих зборів 1917 р. було найдемократичнішим серед усіх країн того часу (с. 117).

У навчальному посібнику автор приділяє певну увагу утворенню та діяльності Української Центральної Ради. Та, на жаль, автор обійшов своєю увагою дискусійне питання про те, яким же органом влади була Центральна Рада? Чи це був парламент, чи предпарламент, чи просто громадсько-політична організація, які владні функції вона мала?

Помітний науковий та практичний інтерес становлять висновки та узагальнення автора, присвячені формуванню вищих радянських представницьких органів України. Автор справедливо наголошує, що перше виборче законодавство радянської України, незважаючи на те, що воно позбавляло виборчого права певні категорії населення, водночас містило низку досить демократичних норм. Це, по-перше, скасування майнового цензу, по-друге, запровадження рівних виборчих прав для чоловіків і жінок, по-третє, зниження вікового цензу до 18 років; по-четверте, наділення виборчим правом іноземців, які належали до робітників та трудового селянства (с. 139). Слід відзначити, що цей приклад об'єктивного аналізу сутності історико-правових процесів є типовим для даної роботи і свідчить про високий рівень теоретичних узагальнень автора. Йому вдалося уникнути тепер уже традиційно стандартного, спрощеного підходу до оцінок подій та явищ радянської доби.

Систематичні звернення до документів дозволили О. Марцеляку зробити важливі спостереження, показати взаємодію багатьох факторів, які впливали на еволюцію виборчого законодавства України. Автор опрацював велику кількість наукових праць та джерел. Це дало можливість достатньо повно проаналізувати виборчий процес та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються процесу виборів народних депутатів, питання відповідальності за порушення виборчого законодавства України. Виділяються своєю конкретністю практичні рекомендації, сформульовані автором, стосовно удосконалення вітчизняного виборчого законодавства.

Про нову, цікаву та корисну книгу прийнято говорити: «Її треба на книжкову полицю». Але у цьому стандартному виразі є маленький негативний нюанс: на книжкову полицю – значить – до сховища, від очей. Що стосується рецензованої роботи доктора юридичних наук Олега Марцеляка – то її можна рекомендувати не лише «на книжкову полицю», але й як настільну книгу.

Володимир Греченко, д-р іст. наук